

ROZVOJ MORÁLNÍHO VĚDOMÍ ŽÁKŮ

Kamila Šťastná

VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků. Metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.

V září roku 2010 byl po dlouhé bouřlivé diskusi zaveden do českých škol nový doplňkový předmět etická výchova. V této souvislosti bych chtěla upozornit na knihu Pavla Vacka *Rozvoj morálního vědomí žáků* s podtitulem *Metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Tato kniha podává hlubší vhled do problematiky mravní výchovy a mimo jiné předkládá jasné argumenty, proč etickou výchovu vůbec realizovat. Autor ale v úvodu knihy zmiňuje, že mu jde spíše o to, aby jeho text pomohl pedagogům „přesunout morální témata z konce řady na přední místa“.¹ Další záměr knihy spočívá ve zkoumání otázek morálky z pohledu psychologie a pedagogické praxe.

Pavel Vacek, který je jeden z mála odborníků na tuto problematiku u nás, zpracoval velké množství materiálů. Přednáší pedagogickou psychologii na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové a má zásluhu na zavedení etické výchovy.

Ve svém výkladu postupuje od obecných teorií psychologie morálky přes analýzu mravního vývoje jedince k současné charakteristice mravní výchovy ve škole až k praktickým radám při výchově charakteru. Svě pojednání přitom rozdělil do čtyř kapitol.

V první kapitole nahlíží na teorie mravního vývoje známých i méně známých odborníků J. Piageta, L. Kohlberga, C. Gilliganové, N. J. Bulla a E. Turiela, přičemž zdůrazňuje, co je pro učitele v praxi důležité. Například na straně 16 vysvětluje, jaké faktory podmiňují morální vědomí. Podle něj mezi tyto faktory patří inteligence, sociální vztahy mezi vrstevníky a nezávislost na omezujícím nátlaku dospělých autorit.

Dalším přínosem práce je skutečnost, že Vacek staví vedle sebe značný počet výzkumů. Zajímavý výzkum je například věnován ověření Piagetovy teorie autonomní a heteronomní morálky v českém prostředí. Vacek přináší

---

¹ VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků. Metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008, s. 6.

zjištění, že tato teorie se v českém prostředí potvrdila. Na základě těchto výzkumů předává pedagogům cenné rady, jak konkrétně postupovat při ovlivňování charakteru. Uvádí, že je potřeba, aby se děti aktivně ve škole zapojovaly, podílely se na řízení a diskutovaly. K vedení diskuse předkládá hned několik návodů. Od pedagoga se očekává spíše funkce moderátora, který podněcuje k diskusi, vede k naslouchání a uvádí výpovědi do širších souvislostí. Vacek poskytuje i konkrétní rady, jak si vybrat vhodné dilema, a nastiňuje příklady otázek, kterými může pedagog diskusi podnítit.

Pozoruhodná je podkapitola Analýza procesu morálního vývoje, kde se autor věnuje zcela běžným školním neřestem, jako jsou například opisování nebo podvádění. Prezентuje výzkumy I. Šookyové, která dokládá, že hlavními motivy při opisování jsou sobeckost a zbabělost. V souvislosti s podváděním Vacek poukazuje na závěry T. Lickona, který dochází k tomu, že ti, kterým se osvědčí podvádět ve školních lavicích, budou pravděpodobně jednat nečestně i v jiném prostředí.

Ve druhé kapitole autor nejprve srovnává mravní výchovu v době socialistického režimu, která byla zcela ve službách totalitního režimu, s mravní výchovou po roce 1989. K hodnocení současného stavu přijímá vyjádření N. J. Bulla, který říká, že pro současnou společnost je charakteristický nezájem o mravní výchovu, což Bull dokládá přílišnou abstrakcí principů, pasivitou vychovávaného nebo iracionální výchovou. Poté následuje výčet a rozbor přímých a nepřímých metod mravní výchovy. Autor upřednostňuje pro dlouhodobé a trvalé ovlivňování charakteru zejména metody nepřímé, které v zásadě ústí v diskusi s mravním obsahem. V této kapitole však věnuje větší prostor metodám přímým, z nichž převážně popisuje odměny a tresty.

Ve třetí kapitole se Vacek zaměřil na samotný pojem hodnota. Poukázal na komplikace spojené s vymezením tohoto pojmu. Představil jednotlivé domácnosti i zahraniční projekty spojené s výchovou k hodnotám a podal didaktické inspirace, jak je možné výchovu k hodnotám aplikovat u nás v rámci průřezových témat.

V poslední kapitole s názvem Škola a její možnosti výchovy charakteru žáků autor připomíná zřejmou věc, která se ale často na českých školách opomíjí, totiž že výchova charakteru je záležitostí celého učitelského sboru. Podává zde stručný přehled dvou projektů. Jedná se o program výchovy charakteru T. Lickony a model výchovy charakteru M. Berkowitze, který srovnával 72 školních projektů na výchovu charakteru. Vacek uvádí, že Berkowitz

dochází k názoru, že pokud by byly programy na výchovu charakteru uskutečněny, došlo by například ke zlepšení školního prospěchu, upevnění sociálních vazeb, rozšíření dovednosti řešit konflikty, vyšší kvalitě morálního úsudku, vědomí odpovědnosti, ke zvýšení vzájemného respektu, zvýšení sebekontroly, sociálních dovedností, sebeuplatnění a zvýšení úcty k učitelům.

Co se technické stránky týče, čtenář může mít trochu problém se v knize zorientovat, protože některá čísla stránek v obsahu neodpovídají skutečným stranám, ale i přesto se text velmi dobře čte. Složitější věci Vacek vykládá jednoduše a pochopitelně, takže se kniha stává přístupnou nejen pro odborníky, ale i pro celou širokou veřejnost.

Kontaktní adresa

Mgr. Kamila Štastná
Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
U Kříže 8
150 00 Praha 5
email: kamila.stastna@seznam.cz